

posebne umetniške cene. Verzi se objavijo z bok tega, ker jih je napisal ta ali oni duhovnik ali pa katoličanom prijazen laik. V tem pogledu je treba več previdnosti. Saj imajo Čehi katoliške pesnike, ki ne zaostajajo v nobenem oziru za nadarjenimi nekatoliškimi pesniki, kakor so na primer V. Šťastný, L. Lutinov, X. Dvořák, Sig. Bouška, Fr. Kyselý, Jos. Kalus in dr. — In k letem katoliškim nadarjenim pesnikom moramo prištevati tudi Ferd. Místcekega. Místecký ni pesnik velikega obzorja in svetovnih idej; on je „valašský pasáček, jenž se dotýká šalmaje“, da bi pel o tem, česar je njegovo srce polno, kar ga veseli, boli in teži. Siva mamica, šumeča jelka, žuboreči potočič in poleg njega stara vrba, nad poljem žvrgoleči škrjanček i. t. d. — vse to miče njegovo čisto dušo. Njegove pesmi se odlikujejo po resničnosti čutov; v zbirki Místcekega ni nič prisiljenega.

Povídky a feuilletony. Napsal Ignát Hořica. V Salonní bibliotéce nákladem Otty. 1901. — Ignát Hořica je leposlovec in politik in sicer zelo delaven politik, poln gorečnosti do dela, politik z lepimi parlamentarnimi uspehi. Ni torej čudno, da tudi v njegovih leposlovnih proizvodih šumí politični valovi. Češko in splošno-slovansko rodoljubje se glasi iz teh spevov. Ignát Hořica si je ustvaril v svojih spisih, in zlasti v svojih „listkih“, popolnoma samostalen „genre“. Te črtice so v svojem jedru politične, pa vendar umetniško tako mične, da vplivajo z enako močjo na dve strani: probujajo narodno mlačne duše, kličejo v boj narodne vojske — in hkrati ugajajo čitatelju kot duhoviti in zanimivi pogovori o mičnih in prijetnih stvareh. Ti dve lastnosti imajo že prej objavljene slike z Moravskega in iz Šlezije, in z istimi lastnostimi se morejo ponašati tudi „Povídky a feuilletony“. Tudi v tej knjigi se bavi pisatelj zopet z razmerami na Moravskem, a pridružil jim je tu tudi študije o drugih slovanskih in neslovanskih krajih, kakor o Parizu, Ostende, itd. Knjiga se začne z „listkom“ o Moravski Ostravi. Ko smo ga prečitali, bi bili radi povedali bratom Poljakom na vzhodu, naj to črtico hitro in nemudoma prevedejo. Ta slika čitatelja kar pretrese. Kakšen nauk iz preteklosti za prihodnost! Že tisoč let se v tem kraju ne morejo sporazumeti. Čehi in Poljaki. Poljaki so celó pomagali uničiti češko državo. In posledica tega? Prusi so v XVII. stoletju odtrgali velike kose Šlezije in tako vtaknili strašno zagozdo med Čehe in Poljake. S to zagozdo so si pridobili moč, da so potem uničili tudi samostalnost Poljakov. Pisatelj vprašuje: „In česa je naučila zgodovina brate Poljake? Kratek odgovor se glasi: Ničesar! O tem

priča sedanjost. Čehi v Moravski Ostravi se narodno in gospodarsko organizirajo in vojskujejo; in proti komu se vojskujejo? Seveda proti Nemcem, ali Nemcem zoper Čehe pomagajo Poljaki!“ Takih žalostnih slik je v knjigi več. — Dva „listka“ sta posvečena dvema duhovnima dostojanstvenikoma: grofu Pötting-Persingu, ki je ustanovil učni zavod za dekleta v Olomucu, in I. Valerianu Jirsiku, škofu budjejeviškemu. — Žalostna je črtica „Z ovzduší vídeňského“. Pisatelj pravi tu, da je Nižja Avstrija in zlasti Dunaj „klavnica češkega ljudstva“. „Listki“, „Na slovanský vzduch!“, „Na Bledském jezeře“ in „Na hřbitově Bledském“ so vzorci potopisnih črtic. Med povestmi bosta zelo ugajali čitatelju: „Na letním bytě“ in „Cizinec“. Tudi ostale povesti so polne trde resnice, a v njih je preveč one Hořici lastne narodno-politične tendence.

Petr Kopal: **Apostati.** „Obrazy ze života kněžského a světského. Díl II. Pryč od Říma. V Praze 1901. — O prvem zvezku tega dela sem že poročal „Dom in Svetu“ na str. 447. lanskega letnika. Kakor v prvem zvezku, tako si je tudi v drugem izbral P. Kopal kot predmet povesti zelo moderno snov: „Proč od Říma!“ Veliko gibanje proti katoliški cerkvi, ki se je zaneslo z Nemškega v avstrijsko državo, posebno na Češko, s čisto političnim namenom, zbuja pozornost celega sveta. Kar se je prej čitalo le med vrsticami nemških listov, in kar so si „Vsenemci“ le med seboj šepetali, to se danes javno propoveduje. „Vsenemci“ ne tajijo več svojih zadnjih namenov. To je isti boj, ki se je začel pred 300 leti in kateri se danes z vsemi močmi nadaljuje — namreč boj proti katoliški cerkvi. Bojujejo se s sredstvi vseskozi nemoralnimi, o katerih lahkoverno občinstvo niti ne izvé. Pisatelj je poizkusil, da naslika ta sredstva in obenem dokaže, kam vodi protirimsko gibanje. Glavna oseba v povesti je župnik Jesenský, ki je organiziral svoje župljane in se uspešno bojuje proti sovražniku katoličanstva, milijonarju iz Prusije, ki je lastnik bogatih premogokopov. Pisatelj dokazuje, da tam, kjer stojé duhovni pastirji na svojem mestu, protirimsko gibanje nima uspeha. Tujec spozna slednjič v svoje veliko začudenje, za koga je pravzaprav deloval — za anarhiste. Ljudje, ki jih je odvrnil od prave vere, gredó po nevarnem potu dalje. „Proč od Říma“ ne pomeni nič drugega, kakor „proč od Boga“, in iz tega klika se razvija klic: „Proč od gospode!“ — Anarhisti zmagujejo in napadajo tujega izkoriščevavca. V povesti je mnogo apologetičnih momentov za posvnetega čitatelja. Oseba duhovnikova, ki je od katoliške cerkve

odpadel in se zopet vrnil, nam je vkljub vsem slabostim simpatična. V tej povesti je skoro več dejanja nego besed. Kopalu sploh se zmerom bolj posrečujejo krajša dela nego dolga. Najboljše priporočilo te povesti je, da jo bode neka nemška tvrdka izdala v nemškem prevodu.

Iz drugih književnosti.

Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. — „Archiv für slavische Philologie“ objavlja v XXIII. zvezku Fr. Vidličev spis: „Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter.“ Ta življenjepis je izšel tudi v posebnem odtisku. — Pisatelj je marljivo porabil dosedaj od raznih avtorjev nabrano gradivo o Vodnikovem življenju, (Dimitz, Marn, Costa, Jelovšek, Wiethaler, Levec, Jagić, Pleteršnik, Miklosich, „Novice“, „Ljubljanski Zvon“, arhiv ljubljanskega Rudolfinca) ter ga čitatelju podal v jasni, lahko pregledni obliki. Obžalovati je le, da tudi gosp. Vidic ni mogel porabiti za svoj spis pisem Vodnikovih baronu Zoisu, ki se najbrže nahajajo v baron Zoisovi ostalini. Glede sodbe o veljavi slovenskega slovstva v dobah reformacije in protireformacije se drži pisatelj mnenja Dimitzovega, dasi je le-to preveč pristransko; sicer pa je življenjepis na podlagi virov objektivni in prav zanimiv. V prvem delu opisuje življenje Vodnikovo, v drugem ocenjuje njegove pesmi. — Značilen za vodnikov značaj se mi zdi posebno oni del, ki sporoča, kako iskreno in vztrajno se je Vodnik vdajal najraznejšim študijam, ko je prišel kot duhovni pastir na Koprivnik ter stopil v ožjo književno in prijateljsko zvezo s Zoisom. Njegovi prijatelji, mej njimi v prvi vrsti seveda baron Zois, so delali na to, da bi prišel Vodnik v Ljubljano ali vsaj kam bliže Ljubljane (Ihan, Ježica itd.); tudi on si je to želel, vendar pa je glede tega pisal: „Für meine Arbeiten brauche ich ruhigen Geist; der Gedanke, irgendwo übersetzt zu werden, füllt mich jederzeit mit sehr zerstreuen Sorgen... indessen bleibe ich hier ohne allen Gedanken, anderswohin zu kommen, ruhig und arbeite.“ (Pismo Binhaku 10. sept. 1795.) Tukaj je proučeval moderne slovanske in tuje jezike („Kranjsko me je mati učila, nemško inu latinsko šole; lastno vesele pa laško, francosko, inu sploh slovensko“), mineralogijo („kamenje poznati sem se vadil 1793.“), sestavljal je po dogovoru s Zoisom gradivo za pratiko („baron Žiga Zois inu Anton Linhart mi v' leti 1794 naročita kalender pisati; to je moje pervo delo“) ter z veliko marljivostjo začel nabirati gradivo za slovar. — Ko je

pozneje l. 1796. prišel Vodnik v Ljubljano, je stopil z baronom Zoisom tudi v osebno zvezo in bil domač v gostoljubni baronovi hiši. Nekaj let je kaplanoval pri sv. Jakobu, potem je dobil profesorsko službo poetike, pozneje je postal vodja šol, končno pa je bil vpokojen z nezatno pokojnino ter je leta 1819. umrl nenadne smrti. Usode, da se je moral zadnje dni svojega življenja boriti za vsakdanji kruh — imel je pokojnine 200 gld. — s poslom translatorja, pač Vodnik ni zaslužil.

V življenju Vodnikovem se v posebno prikupni luči kaže baron Žiga Zois, ki je kot Mentor uvel Vodnika v pravo književno življenje, ga oprostil omejenosti Marka Pohlina, ga osvobodil okornega posnemanja tujih pesniških oblik ter mu odprl pogled na polje narodne pesmi in kot strog, temeljit kritik spremljal njegova pesniška dela. Tudi v gmotnem oziru je skrbel Zois za Vodnika kakor najboljši prijatelj. To je solnčna stran življenja našega pesnika. Senčna stran pa je Vodnikovo razmerje do Kopitarja. Ta dva književnika se nista razumela, vendar je gotovo, da je bil Kopitar nasproti Vodniku preveč krivičen, in sicer ne toliko iz osebnih ozirov, kolikor vsled nestrpnosti, s katero je pričakoval, da izda Vodnik slovar, česar pa Vodnik ni dognal.

V drugem delu ocenjuje življenjepisec pesmi Vodnikove. Omenja prvih, okornih poizkusov, poudarja, da je pesem „Zadovoljni Kranjc“ lep prevod Vodnikov na narodno pesniškem polju. Vodnik sam tudi tako ocenjuje svoje dotedanje poizkuse, ko piše: „— Inu zakročim nekatere pesmi, med katirmi je od zadovolniga Kranjca komaj en malo branja vredna.“ Poudariti se mi zdi vredno, kako je Zois s strogo kritiko preresetal vsako Vodnikovo pesem. Kot zgled navedimo samo besede, s katerimi pozdravlja verze:

Lenega zhaka stergan rokav,
palza berashka, prasen bokav.

Zois piše: „Ein Schluss, der mehr Werths hat, als hundert Predigen, in Bezug auf Wirkung — und mehr als hunderttausend Carmina, in Rücksicht des wahren Volkstones und Volksgeschmackes — dergleichen Verse bleiben ewig.“ (Vidic str. 444.) O potrebi kritike, s katero se boljšajo književna dela, preden se objavljajo, izraža Zois Vodniku v pismu nastopno opravičeno sodbo, ocenjujoč njegov kolar: „Die Feile der Kritik hat sich und ihn nich geschont — anderst geht nichts auf dieser Welt. — Die einzige Pallas Minerva ist fix und fertig mit Schild, Lanze und Schwert aus Jupiter's Gehirne hervorgeschrungen und eine vollendete Göttin geblieben — unsere Musen-